

Doc. dr. sc. Emanuel Petrov

Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu
donepetrov@gmail.com

Mr. sc. Šimun Markulin

Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu
simunmarkulin@gmail.com

UDK: 272-549:616-036.21COVID-19
27-184.3:27-31-185.53

Pregledni rad (Review)

HOMO EUCHARISTICUS BEZ EUHARISTIJE

Euharistijska hominizacija u vrijeme pandemije COVID-19

Sažetak

Članak se bavi hominizacijom čovjeka koja je ključ njegove čovječnosti i koja je utemeljena na njegovom savezničkom identitetu. Kroz povijest spasenja Bog je ljudima više puta ponudio savez, vraćajući ih iskonskom Savezu koji je konstituiran u trenutku stvaranja. No tek Savez koji je sklopljen u Krvi Kristovoj otvara čovjeku mogućnost potpune iskonske i eshatološke hominizacije koja se događa u čovjekovom srcu te je trajno prisutna i djelatna u euharistijskom slavlju, stoga čovjeka s pravom nazivamo homo eucharisticus. Vrijeme pandemije COVID-19 naložilo je fizičko distanciranje i izoliranost te je zapriječeno sudjelovanje u euharistijskom slavlju postalo zapreka čovjekovoj hominizaciji pa je potrebno razmotriti nove modele euharistijske hominizacije. Budući da Crkva već od prvih stoljeća poznaje praksu nošenja pričesti bolesnicima, potrebno je u novim okolnostima kvalitetnije je primijeniti, kako bi čovjek bio i ostao ono što jest – homo eucharisticus. Uz upotrebu tehničkih pomagala, praksa zahtijeva oživljavanje reda trajnih dakona, akolita i izvanrednih djelatelja pričesti, crkvene diakonije i koinonije te učvršćivanje rasklimanih obiteljskih veza i uloge oca kao glave obitelji.

Ključne riječi: čovjek, savez, hominizacija, identitet, euharistija, COVID-19.

Uvod

Teološko razmišljanje o identitetu čovjeka nalazi svoje polazište u pojmu slike Božje. Prema biblijskom izvješću koje nalazimo u Knjizi Postanka čovjek je kruna stvaranja, stvoren na sliku Božju, njemu sličan. Razlog čovjekove bogolikosti leži u dahu života, koji mu je Stvoritelj udahnuo u nosnice (usp. Post 2, 7). Tako Stvoritelj ulazi u stvorenu stvarnost, kojoj čovjek pripada kao i sve drugo stvoreno, ali je za razliku od svih drugih bića od samog početka predodređen za saveznički odnos s Bogom. Upravo u tom datom momentu konstituira se čovječnost čovjeka, stoga je saveznički identitet trajno središte ljudske hominizacije. Hominizacija kao teološki pojam označava proces ostvarenja, isključivo ljudskih vlastitosti, kojih nema u drugim bićima, i onog bitnog po čemu čovjek jest čovjek.

1. Iskonski saveznički identitet čovjeka

Sam pojam saveza označava komunikaciju, odnos i ugovor između jednakopravnih skupina ili pojedinaca koji zbog višeg cilja, uzajamnog pomaganja ili izgradnje mira pristupaju međusobnom sporazumu. Jasno je da savez Boga i čovjeka ne može pripadati u takve ugovore jednakopravnih osobnosti, već u skupinu vazalskih ugovora. Jahve u svojoj suverenoj slobodi pruža čovjeku ruku saveznicu i zauzvrat traži vjernost.¹ Premda nas starozavjetni pojam Saveza ponajprije upućuje na središnji događaj oslobođenja iz egipatskog sužanjstva i na sam čin sklapanja ugovora na Sinaju, njegove korijene itekako treba tražiti u iskonskom činu stvaranja. Zadivljujući sklad i sve stvoreno zahvaljuje svoje postojanje Božjem stvaralačkom djelovanju i povezanosti s Bogom koji je jedini svet. Iskonski sklad predstavlja bit prvog, ali i svakog drugog saveza. Takav sklad prisutan je i u samom čovjeku, sve do pojave iskustva stida.² Knjiga Postanka nadalje opisuje stvarnost čovjekove pobune protiv Boga (Post 3) koja narušava kako sklad čovjeka i prirode (Post 3,17-19), tako i čovjeka i čovjeka (Post 4). Nakon tog graničnog iskustva svaki drugi savez prilika je obnove sklada i iskonske svetosti, a s njom i savezničkog identiteta svijeta i čovjeka. Tako savez kontinuirano predstavlja opće spasenje.

Bog Stvoritelj, zbog svoje vjernosti, a unatoč ljudskoj okaljanosti grijehom, nikad ne odustaje od izvornog savezničkog zajedništva s čovjekom. Ovaj bitni vid naglasit će i IV. euharistijska molitva, kad, prije nego naglasi Isusove riječi: "Ovo je kalež moje krvi, novoga i vječnoga saveza,

¹ Usp. Jacques Guillet i Pierre Grelot, Savez, u: X. Leon-Dufour (Hg.), *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 41993., 1128-1130, (dalje: RBT).

² Usp. Emanuel Petrov, Affirmation of Humanity Based on Positive Education in Modesty According to Pope John Paul II's Teaching, u: Jadranka Garmaz – Alojzije Čondić (ur.), *Challenges to Religious Education in Contemporary Society*, Crkva u svijetu, Split, 2017., 75.

koja će se proliti za vas i za sve ljude na otpuštenje grijeha. Ovo činite meni na spomen”, govori o višestrukoj starozavjetnoj “ponudi saveza”.³ Ipak, zbog ljudske sklonosti na grijeh i osobne zapreke iskonskom dahu života, koji ga od zemljanina čini čovjekom, svaka takva ponuda bila je nestalna.

Ipak, tijekom cijele starozavjetne povijesti spasenja, Bog koristi uvijek iznova vidljive znakove kako bi pokazao relacioni susret s čovjekom i svijetom. Tako nakon općeg potopa Jahve govori Noi i njegovim sinovima da će duga biti znamen saveza koji stavlja između sebe i njih i svih živih bića što su s njima za buduće naraštaje. Ona je zalog da potopa više neće biti da uništi svako biće (usp. Post 9, 12-17). Jednako tako u slučaju saveza s Abrahamom znak je obrezanje (usp. Post 17). K tome, niti Noa, niti Abraham nisu jedini primatelji saveza. Bog uvijek sklapa savez s čovječanstvom. U Noinom slučaju, osim njega kao jednakopravni dionici saveza, spominje se njegovo potomstvo, sva živa bića i sva zemlja, a u Abrahamovom slučaju njegov sin Izak i njegovo potomstvo. Premda se čini da je riječ o nekoliko saveza, u pitanju je kontinuitet Jahvine vjernosti koja spasenjski komunicira sa svim naraštajima.⁴ U tom kontekstu savezničkog odnosa i vjerne spasenjske Božje nakane prvenstveno valja obratiti pozornost na pashalni kontekst, koji je središnji hominizacijski Božji zahvat u Starom zavjetu.

1.1. Pashalni savez

Slavlje Pashe uključuje ne samo anamnezu prošlog događaja nego i njegovu aktualizaciju u datom vremenu. Božji spasenjski zahvat izvajanja iz egipatskog sužanjstva zahvaća ponajprije one Izraelce koji su u njemu povijesno sudjelovali. Ipak, Židovi su držali da spasenjska dobrobit nije bila namijenjena samo Mojsijevim suvremenicima, nego i svim kasnijim generacijama. Jahve je vjeran, a to znači da njegovo darivanje u slobodi i ljubavi nadilazi sva ograničenja. Slaveći obred pashalne večere u vjeri, koja nadilazi dimenzije prostora i vremena, svi kasniji naraštaji postajali su sudionici izlaska iz Egipta te tako bivaju otkupljeni. K tome, budući da su prvu Pashu Izraelci slavili još u egipatskom sužanjstvu, uoči oslobođenja, ona je ujedno proročki navještaj buduće stvarnosti. Riječ je s jedne strane o polazišnoj točki na putu u slobodu, koju predstavlja Obećana zemlja. S druge strane, to je trajni proces na kojem se susreće Boga osloboditelja, tj. životni put na kojem se ostvaruje izlazak sve do konačnog cilja.⁵ Za sve kasnije generacije njezino slavlje postaje spasenjski učin-

³ Usp. Rimski misal, *IV. euharistijska molitva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., 414.

⁴ Usp. Bruna Velčić, *Božja obećanja Abrahamu (Post 17) i pitanje završetka svećeničkog spisa, Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 1, 22-23.

⁵ Usp. Christoph Dohmen, *Leben im Aufbruch. Exodus. Einem zentralen biblischen Motiv auf der Spur, Bibel und Kirche*, 62 (2007.) 4, 207-208.

kovit spomen-čin (anamneza), koji uključuje i obvezu etičkog djelovanja i svjedočenja. Ono proizlazi iz Sinajskog saveza, usko povezanog s izlaskom iz Egipta, koji je sklopljen Božjom inicijativom. Premda je riječ je o čistoj Božjoj ljubavi prema Izraelu, obdržavanje Saveza s Bogom zahtijeva relacijski odgovor, tj. prihvaćanje Božjih zapovijedi (usp. Izl 24, 1-8). Bez ove moralne dimenzije obred slavlja Pashe pretvara se u formalizam i spomen-čin bez ikakvog spasenjskog učinka rekapitulacije savezničkog identiteta, a samim tim i egzistencijalno važne hominizacije.

Iz istog razloga, osobito nakon babilonskoga sužanjstva, pogled se sve više upravlja jednom novom, vječnom i univerzalnom savezu za koji će biti osposobljeno svako tijelo, budući da će na sve biti izliven Duh Božji. Riječ je o čežnji za savezom u kojem će ljudi konačno moći odgovoriti na Jahvinu vjernu ljubav.⁶ Stoga prorok Jeremija s pravom najavljuje: “Evo dolaze dani”, riječ je Jahvina, “kad ću s domom Izraelovim i s domom Judinim sklopiti novi Savez. Ne Savez kakav sam sklopio s ocima njihovim u dan kad ih uzeh za ruku da ih izvedem iz zemlje egipatske, Savez što ga oni razvrgoše premda sam ja gospodar njihov”, riječ je Jahvina. “Nego, ovo je Savez što ću ga sklopiti s domom Izraelovim poslije onih dana”, riječ je Jahvina: “Zakon ću svoj staviti u dušu njihovu i upisati ga u njihovo srce. I bit ću Bog njihov, a oni narod moj” (Jer 31, 31-33). Taj se Savez neće moći raskinuti nikakvim čovjekovim nedjelima i bit će jamac njegove čovječnosti.

Budući da će novi Savez kao potpuni čin slobode ostati vječan, nije riječ samo o obnovi, nego o stvaranju novog čovjeka i novog svijeta. Uz navještaj oprostjenja grijeha i opće pomirbe ljudi s Bogom, zavladat će vlast kraljevstva pravednosti i konačnog mira. Takav sklad proroci predočuju novom plodnošću zemlje (Am 9,18; Hoš 2,24) te govore o sveopćem razoružanju (Iz 2,4; 9,4; Mih 4,3; 5,3-4) i trajnom savezu mira (Ez 34, 25-29; 37, 26-27). Sklad će se protezati i na nespojive životinjske vrste. Izaija govori: “Vuk će prebivati s janjetom, ris ležati s kozličem, tele i lavić zajedno će pâsti, a djetešce njih će vodit. Krava i medvjedica zajedno će pâsti, a mladunčad njihova skupa će ležati, lav će jesti slamu ko govedo. Nad rupom gujinom igrat će se dojenče, sisanče će ruku zavljučiti u leglo zmijinje.” (Iz 11, 6-8). Identitetske vlastitosti vrsta tako će biti sačuvane, ali one više neće biti prepreka Savezu, niti sveopćem miru i skladu, koji iz njega proizlaze. Upravo ta korjenita promjena i s njom nadolazeća mogućnost trajne vjernosti Savezu predstavlja sigurnost čovjekova spasenja i bitnu točku u kojoj se konstituira njegov novi identitet. Ostvarenje takvog novog Saveza vezuje se uz mesijanska vremena, kad će Duh Jahvin ostvariti iskonsku promjenu u samom čovjekovom srcu.

⁶ Usp. Jerko Fućak, *Zavjet ili savez, Bogoslovska smotra*, 37 (1967.) 3-4, 375-376.

1.2. Srce - središte novog Saveza

Srce označava cijeloga čovjeka, obuhvaća čovjekove osjećaje, sjećanja, ideje, namisli i odluke. Ono je izvor čovjekove svjesne, intelektualne i slobodne osobnosti, mjesto njegovih odlučnih opredjeljenja, nepisanoga Zakona i otajstvenoga Božjega djelovanja. Upravo u srcu čovjek susreće Boga.⁷ Da bi taj susret bio moguć potrebna je korjenita promjena o kojoj prorok Ezekijel govori: "Poškropit ću vas vodom čistom da se očistite. Očistit ću vas od svih vaših nečistoća i od svih kumira vaših. Dat ću vam novo srce, nov duh udahnut ću u vas! Izvadit ću iz tijela vašega srce kameno i dat ću vam srce od mesa. Duh svoj udahnut ću u vas da hodite po mojim zakonima i da čuvate i vršite moje naredbe." (Ez 36, 25-27) Konačno, prorok Joel najavljuje izlivanje duha životvorca na svakog čovjeka: "Poslije ovoga izlit ću duha svoga na svako tijelo, i proricat će vaši sinovi i kćeri, vaši će starci sanjati sne, a vaši mladići gledati viđenja. Čak ću i na sluge i sluškinje izliti duha svojeg u dane one." (Joel 3, 1-2). Takvo posredovanje duha Jahvina moći će ostvariti samo onaj koji je sam pun Duha i na kojem Duh savršeno počiva. Riječ je o osobi Mesije, istinskog pomazanika i Jahvinog namjesnika u Izraelu, koji se neće iznevjeriti Jahvinim obećanjima poput kralja i drugih pomazanika. Samo zaslugom njegovog srca dogodit će se konačna promjena srdaca svih i shodno tome djelotvornost vječnog Saveza. Takvo očekivanje Mesije i početak kraljevstva Božjega starozavjetni pisci vezuju uz vjernog Slugu patnika (usp. Iz 49-55) i smještaju u eshatološka posljednja vremena, koja će postati stvarnost tek u Isusovom otajstvu.⁸

Sveti Pavao u tom smislu ističe da će biti spašeni svi koji srcem vjeruju da je Isus Gospodin i da ga je Bog uskrisio od mrtvih (usp. Rim 10, 9). Na taj se način u imenu Isusovu sklapa novi Savez u svakom kršćaninu, budući da ga Duh Boga živoga ispisuje ne na pločama kamenim, nego na pločama od mesa, tj. u ljudskim srcima (usp. 2 Kor 3, 3) koja su ne samo središte novog čovjeka nego i ostvarenja kraljevstva nebeskoga. Duh Sveti, dakle, u Isusu Kristu čini kršćanina sposobnim za iskonski, ali i novi Savez, tj. za život po Božju. Prema Pavlu to znači oslobođenje tijela od zakona grijeha i smrtnosti. Stoga: "Ako li Duh Onoga koji uskrisi Isusa od mrtvih prebiva u vama, Onaj koji uskrisi Krista od mrtvih, oživit će i smrtna tijela vaša po Duhu svome koji prebiva u vama" (Rim 8, 11). Novi je Savez nezasluženi dar, koji se prima vjerom: "Čovjek se ne opravdava po djelima Zakona, nego vjerom u Isusa Krista. Zato i mi u Krista Isusa povjerasmo da se opravdamo po vjeri u Krista, a ne po djelima Zakona jer se po djelima Zakona nitko neće opravdati" (Gal, 2, 16). Vjera je u

⁷ Usp. Jean de Fraine i Albert Vanhoye, Srce, u: RBT, 1253-1256.

⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Enciklika Dominum et vivificantem - Gospodina i životvorca* (18. 05. 1986.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1997., br. 16.

Krista neraskidivo povezana sa svjedočanstvom Božje ljubavi, što postaje znak novoga Saveza, jednako kao što je bila duga u vrijeme Noino ili obrezanje u Savezu s Abrahamom.

2. Novi savez u krvi Kristovoj

Spasenjski susret Boga i čovjeka postao je u trenutku Kristova utjelovljenja jedinstven i neponovljiv. Bog u Kristu uzima ljudsku narav da bi je nanovo stvorio i tako sa sobom neraskidivo povezo da ona postane sredstvo spasenja. Upravo u nepomiješanoj, ali i neraskidivoj naravi Isusa Krista, Boga i čovjeka, čovječanstvo je spašeno.⁹ Ljudska i božanska narav tako se savršeno prožimaju da je čovjek Isus Krist u samome sebi u potpunosti sam Bog i Božja inicijativa, poradi nas ljudi i našega spasenja. Iz istog je razloga ovozemaljska grešnost mogla biti pobijedena u milosnoj i zastupničkoj žrtvi Kristovoj, koja započinje u trenutku utjelovljenja. Stoga konkretna stvarnost žrtve otkriva smisao tog prvotnog trenutka "opljene" samoga Boga (usp. Fil 2, 6-11) poradi spasenja grešnika. Iz istog razloga Otto Sammerloth s pravom govori o Kristu kao "prasakramentu".¹⁰ On je jedinstveni znak u kojem Bog sasvim slobodno predaje svoju ljubav svijetu jednom zauvijek, da se susretne s čovjekom i uzdigne ga na dostojanstvo svoje slave. On "utjelovljuje" Božju nevidljivu ljubav i omogućava čovjeku otajstvo susreta na vidljiv i opipljiv način.

Važnost trajnog čovjekova susreta s Kristom valja promatrati u smislu njegova savezničkog identiteta. Isto pojašnjava Pastoralna konstitucija o suvremenom svijetu *Gaudium et spes* kad kaže: "Misterij čovjeka postaje doista jasan jedino u misteriju utjelovljene Riječi. Adam, prvi čovjek, bio je naime slika onoga koji je imao doći, Krista Gospodina. Krist, novi Adam, objavljujući misterij Oca i njegove ljubavi potpuno otkriva i čovjeka njemu samome te mu objavljuje uzvišenost njegova poziva."¹¹ Upravo iz ovog razloga svaka istina o čovjeku i njegovom savezničkom identitetu nalazi svoj izvor i ostvaruje vrhunac upravo u njemu, koji je slika nevidljivoga Boga (Kol 1, 15) te svojim utjelovljenjem obnavlja bogolikost cjelokupnoga čovječanstva i svima otvara put vječnoga života.

Božji kenozis objavljen u trenutku utjelovljenja nalazi svoj vrhunac u žrtvi križa, koja je jednom zasnaga podnesena za spas svakoga grešnoga čovjeka i za istovremenu proslavu Oca nebeskoga. Stoga svako njeno slavlje, poput pashalne gozbe, u sebi uključuje ne samo anamnezu nego

⁹ Usp. Sabor u Kalcedonu 451. godine, *Dvije naravi u Kristu*, protiv monofizitizma, DH 317-318.

¹⁰ Otto Sammelroth, *Die Kirche als Sakrament des Heiles*, in: J. Feiner – M. Löhrer (ur.), *Mysterium Salutis. Das Heilsgeschehen in der Gemeinde*, IV/1, Benzinger, Einsiedeln u. a. 1972., 309-356, ovdje 318.

¹¹ II. vatikanski sabor, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (07. 12. 1965.), br. 22. u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., (dalje: GS).

i aktualnu spasenjsku dobrobit. Već smo istaknuli da obdržavanje Saveza s Bogom zahtijeva relacijski odgovor, tj. prihvaćanje Božjih zapovijedi. Kao što se bez ove moralne dimenzije obred slavlja Pashe pretvara u puki formalizam i spomen-čin bez spasenjskog učinka i rekapitulacije egzistencijalne hominizacije, jednako vrijedi i za dioništvo u Kristovoj žrtvi. Slaveći posljednju večeru sa svojim učenicima, koja ima sva obilježja pashalne gozbe, riječima i gestama nad kruhom i vinom Krist je anticipirao svoju sebedarnu smrt i žrtvovanje istinskog pashalnog Jaganjca, koji oduzima grijeh i uspostavlja novi i vječni Savez između Boga i ljudi. Čovjekovo uzimanje udjela na žrtvi Kristovoj omogućuje aktualnost susreta s njim, otkriće samoga sebe, otpuštenje grijeha i oslobođenje vlastitog prostora i novo spasonosno zajedništvo s Bogom i ljudima. Upravo takav čin označava istinsku hominizaciju, sa svim njezinim svjedočanskim učincima, a čovjek se s pravom definira kao *homo eucharisticus*.

2.1. Euharistija kao novi Savez

Polazeći od istine koju Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum concilium* Drugoga vatikanskoga sabora donosi u svojim prvim brojevima jasno je da presveta euharistija predstavlja ne samo središnji sakrament Crkve, u kojem se ostvaruje životna razmjena božanskih i ljudskih darova, nego je egzistencijalno usmjerena na konačnu proslavu ljudskoga života. Pri tom mislimo na baštinu iskonskoga života, koju je čovjek izgubio grijehom prvih ljudi, ali i na eshatološki ponuđenu vječnost. Iskonski život, premda svoje dostojanstvo crpi iz Božje blizine, teži potpunom, savršenom i konačnom sjedinjenju s Bogom i savezničkom uzimanju udjela na njegovom vječnom životu.

Božanska euharistija vrši djelo našega otkupljenja te je njena vlastitost da je ujedno ljudska i božanska, vidljiva i obdarena nevidljivim zbiljnostima i to tako da je u njoj ljudsko upravljeno i podređeno božanskome, vidljivo nevidljivome, djelovanje kontemplaciji, a ono sadašnje budućem gradu za kojim tragamo.¹² Riječ je istovremeno o iskonskoj i eshatološkoj uzajamnoj komunikaciji i savezu božanskog i ljudskog, u čemu stoji sva istina ljudskog postojanja.

Upravo je za čovjeka stvoren čitav svemir i to kao čin Božjega slobodnog predanja samoga sebe. U duhovnoj stvarnosti ljudskoga bića utkan je jedinstven osobni identitet kojeg čini upravo ova vječna Božja ljubav prema čovjeku. Bog se u ljubavi i slobodi oduvijek čovjeku daruje i čini ga živom dušom. Čovjek sebe može shvatiti i postojati kao osoba na ovom svijetu samo u predanju, savezu i komunikaciji s Bogom, ali i s drugima u ljubavi i slobodi. Savršen čin takvog samopredanja jest Kristova žrtva na križu, kojom se ne samo predaje Ocu, nego i učenicima. U kruhu i vinu

¹² Usp. II. vatikanski sabor, *Sacrosanctum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji* (04. 12. 1963.), br. 2. u: *Dokumentí, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.*, (dalje: SC).

pashalnog jela Krist daje i ostavlja čitava sebe kao prostor saveza. Učenicima zapovijeda da kroz stoljeća Crkve nasljeđuju isto predanje Bogu i drugima u euharistijskom kruhu i vinu spominjući se njegova predanja (1 Kor 11, 29). Stoga prinos kruha i vina na Kristov spomen za čovjeka znači ostvarenje Božjeg relacijskoga postojanja u kojem je svijet stvoren i otkupljen, tj. nanovo i trajno konstituiran.

Takvu relacijsku istinu spomenuta konstitucija pojašnjava u poglavlju o naravi svete liturgije i njezinoj važnosti u životu Crkve. Pozivajući se na poslanicu Timoteju: *Bog hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznaje istine* (1 Tim 2, 4), dokument naglašava božanska veledjela što ih je Krist Gospodin izvršio vazmenim otajstvom muke, uskrsnuća od mrtvih i slavnoga uzašašća radi nas ljudi i našega spasenja. Oko tog djela spasenja kruži sav liturgijski život: "Tako se ljudi krstom uključuju u Kristovo vazmeno otajstvo: s njim su suumrli, suukopani i suuskrsnuli; primaju duha posinjenja "u kojem vičemo: Abba! Oče!" (Rim 8, 15) te tako postaju pravim klanjateljima kakve traži Otac. Isto tako, kad god blaguju Gospodnju večeru, oni navješćuju smrt Gospodinovu, dok on ne dođe. [...] Otada Crkva nikada nije propustila sastajati se radi slavljenja vazmenoga otajstva, čitajući pritom ono "što se u svim Pismima odnosilo na njega" (Lk 24, 27), slaveći euharistiju u kojoj se "uprisutnjuje pobjeda i slavo-dobiće njegove smrti" te ujedno zahvaljujući "Bogu za neopisivi dar" (2 Kor 9, 15) u Kristu Isusu, "na hvalu Slave njegove" (Ef 1,12), po snazi Duha Svetoga".¹³ Riječ je o povlaštenom i živom savezu u prisutnosti Krista Spasitelja - novog čovjeka. U tom smislu euharistija je trajno istinski čin spasenjskog Božjeg zahvata – otkupiteljske žrtve. Ona ostvaruje Božju prisutnost u ljudskoj dimenziji uz istovremeno pružanje mogućnosti dioništva na Božjoj stvarnosti čovjeku i stvorenom svijetu. Sabor izričito naglašava: "Iz liturgije, dakle, osobito iz euharistije, kao s izvora, izljevaju se na nas milost te se s najvećim uspjehom postiže ono posvećenje ljudi i proslava Boga u Kristu, prema čemu se, kao prema svojoj svrsi, stječu sva druga djela Crkve."¹⁴ Euharistija je u tom smislu egzistencijalni savez koji predstavlja neizostavni prostor hominizacije čovjeka.

2.2. Euharistijski savez kao trajna hominizacija

Slijedeći temeljnu logiku pashalnog saveza božanska i ljudska struktura ostaje trajno u Crkvi upravo po euharistijskom susretu i razmjeni božanskoga i ljudskoga. Kad Crkva po zapovijedi Kristovoj: "Ovo činite meni na spomen!" (Lk 22,19-20 i 1 Kor 11,23-25) čini ono što čini sam Krist, tj. *ex opere operato*, uživa plodove istog Kristovog utjelovljenja i otkupiteljske žrtve, njegova milost biva u danom momentu aktualna te se izljevaju darovi spasenja. Spasenje ovdje označava hominizaciju čovjeka,

¹³ SC, br. 5-6.

¹⁴ SC, br. 10.

tj. aktualizaciju slike Božje. Kao što je slavlje obreda Pashe inzistiralo na obdržavanju Saveza i moralnoj odgovornosti, da se ne bi pretvorilo u puki formalizam, jednako tako slavlje euharistije uvodi čovjeka u zajedništvo rassetoga tijela Kristova i njegove za nas prolivene krvi te ga snagom Duha osposobljuje za suradnju i zalaganje na putu moralnog suobličanja Kristu. Reducirati Kristovu zapovijed samo na obredni čin lomljenja kruha i ispijanja kaleža, bez stvarnog egzistencijalnog susreta i s njim povezane moralne katarze i vjerodostojnog etičkoga svjedočenja, osiromašuje istinski identitet euharistije, a u samom čovjeku dovodi do opljene.¹⁵

Budući da Kristovo predanje proizlazi iz slobodne poslušnosti prema nebeskom Ocu i iz beskrajne ljubavi prema svakom čovjeku, svi su sakramenti Crkve trajno upućeni na proslavu Oca nebeskoga, a poradi čovjeka, kojemu predstavljaju sidra identiteta. Iz istog razloga svi su sakramenti usmjereni na euharistijsku žrtvu iz koje crpe i posreduju otajstvo susreta i samim tim životnu snagu. Sv. Toma Akvinski je s pravom označava kao glavni, najvažniji i središnji sakrament, "vrhunac duhovnog života i svrhu svih drugih Sakramenata".¹⁶

Kao takva, euharistija je transcendentno iskustvo u kojem čovjek susreće, kako samopriopćenu Božju istinu, tako i sebe sama kao naslovnika iste. Ona uključuje anamnezu savezničkog i spasenjskoga zahvata Božjeg u čovjekovom životu od trenutka stvaranja do trenutka otkupljenja, i to jednom za svagda. Takav čin ujedno predstavlja njegovu aktualizaciju i oživotvorenje snagom istoga Duha Svetoga kojim je čovjek zemljanin iz praha oživljen, u Kristu s čovječanstvom sjedinjen, nanovo konstituiran, i uznesen u nebesku slavu. Konačno rosa istoga Duha u euharistijskom slavlju ostvaruje *communio* ljudi s Bogom i međusobno te tako predstavlja eshatološki vrhunac savezničke komunikacije ljubavi Boga i čovjeka. Taj čin predstavlja središte hominizacije čovjeka. U tom smislu se čovjeka s pravom definira kao *homo eucharisticus*, budući da od euharistije živi, s njom postaje čovjek i kroz nju dodiruje vječnost.

3. Pandemija COVID-19 i euharistijski lockdown

Ljudsku zajednicu krajem 2019. pogodila je zaraza virusom SARS-CoV-2, a zbog eksponencijalnog širenja tog virusa među narodima svijeta Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je 11. ožujka 2020. pandemiju¹⁷, koja od tada do danas ostavlja posljedice na hominizaciju čovjeka i njegov saveznički identitet. Činjenica da je na globalnoj razini tijekom pandemije COVID-19 pojedincima i zajednicama potpuno ili djelomično

¹⁵ Usp. Branko Jozić, »Ovo činite meni na spomen!«, *Nova prisutnost*, 1 (2003.) 1, 105-113, ovdje 105-106.

¹⁶ Sv. Toma Akvinski, *Summa Theologiae*, III, q. 73, a. 3c.

¹⁷ U svijetu je do polovice srpnja 2021. bilo zaraženo preko 189 milijuna ljudi, od čega je s koronomi i od korone umrlo preko 4 milijuna ljudi, a u Hrvatskoj je zaraza pogodila preko 360 tisuća građana. Usp. <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (10. 07. 2021.).

zapriječeno sudjelovanje u euharistijskom slavlju, označava veoma teško narušavanje egzistencijalnog communija, kojeg je *homo euharisticus* po lomljenju kruha i ispijanju kaleža ostvarivao s Bogom i drugim ljudima. Taj egzistencijalni procijep u procesu trajne hominizacije ima na globalno-povijesnoj razini još veće značenje, ako se u obzir uzme podatak da upravo katolici čine najveći udio među religioznim osobama¹⁸ i da je zapreka slavlja euharistije pogodila gotovo 20% od ukupne svjetske populacije. Pandemija je, kao dosad neviđena oluja na moru života, u mnogim župnim zajednicama uspjela olabaviti ili čak prekinuti sponu između vjerničke lađe i identitetskog sidra – euharistije. S druge strane, briga za ljudsku obitelj tijekom pandemije COVID-19 istaknula je krhkost života i ugroženog dostojanstva svake ljudske osobe, a u pamet je dozvala potrebu bratske ljubavi i solidarnosti prema najranjivijima i najugroženijima u društvu. Na isto pozivaju i hrvatski biskupi, odnosno Komisija Hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et pax* u svojoj *Izjavi* od 17. rujna 2020.¹⁹

U tom kontekstu i nastojeći da se izbjegne širenje zaraze koronavirusom te očuva zdravije stanovništva, biskupi su za područje Hrvatske biskupske konferencije 19. ožujka 2020. otkazali slavlje euharistije i drugih sakramenata, sakramentalna, pučke pobožnosti, župna slavlja i sve sastanke, bilo u zatvorenim, bilo na otvorenim prostorima.²⁰ Kao što naglašava teolog Federico Lombardi za *L'Osservatore Romano*, Crkva je prihvatila da svojim vjernicima nametne taj post, kao "znak solidarnosti i blizine s cijelim narodima, kojima je pandemija donijela ograničenja i patnje". "Svaki je post", ističe dalje Lombardi, "u isto vrijeme oduzimanje nečega, ali i prigoda za rast."²¹

Donošenje drastičnih mjera i *lockdown* potvrdili su da u središtu tih društvenih zajednica i uređenja, uključujući i hrvatsko društvo, nije gospodarstvo ili ekonomski probitak, već čovjek i njegov život. Ipak, zaštita života ljudi ne smije se fokusirati samo i isključivo na tjelesno zdravlje pojedinca jer je "ljudska osoba, stvorena na sliku Božju, biće u isti mah tjelesno i duhovno. (...) Bog je dakle *htio* cijeloga čovjeka kao takvoga".²²

¹⁸ Krajem 2018. svijet je brojio 1,329 milijardi katolika. Usp. Ufficio centrale di statistica della Chiesa cattolica, *Annuario Pontificio 2020.*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2020., 14.

¹⁹ Usp. Komisija Hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et pax*, *Pandemija bolesti COVID-19: ispit solidarnosti i bratstva*, na: <https://hbk.hr/pandemija-bolesti-covid-19-ispit-solidarnosti-i-bratstva/> (15. 07. 2021.).

²⁰ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Odredbe biskupa HBK u vezi sa sprječavanjem širenja bolesti COVID-19*, na: <https://hbk.hr/odredbe-biskupa-hbk-u-vezi-sa-sprjecavanjem-sirenja-bolesti-covid-19/> (11. 7. 2021.). Misna slavlja nisu potpuno obustavljena, budući da se u istoj Odredbi nalaže svećenicima da slave svetu misu bez sudjelovanja zajednice.

²¹ Federico Lombardi, *La Comunione spirituale*, na: <https://www.osservatoreromano.va/it/news/2020-04/la-comunione-spirituale.html> (10. 01. 2021.).

²² *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija i Glas Koncila, Zagreb, 2016., 362.

Etika zajedničke odgovornosti u našoj zajedničkoj kući pred sobom mora imati saveznički identitet čovjeka, a očuvanje tjelesnog i duhovnog zdravlja pokazuje se kao nužni mehanizam za što uspješnije prevladavanje globalne krize, koja očigledno nije samo tehničko-ekonomska ili financijska, nego i etičko-društvena kriza. No, proces izlaska iz hominizacijske krize uzrokovane pandemijom nije nimalo jednostavan i brz, budući da su iz njega isključeni mnogobrojni pojedinci, pa čak i cijele zajednice, ili se u traženju mogućih rješenja dovoljno ili uopće ne pazi na integralnost tjelesne i duhovne dimenzije ljudske osobe. Papa Franjo, stoga, ističe da “mnogi ne mogu sudjelovati u obnovi općeg dobra jer su marginalizirani, isključeni ili ignorirani. Određene društvene skupine nisu u mogućnosti tome pridonijeti jer su ekonomski ili politički ugušene. U nekim društvima mnogi nemaju slobodu izraziti svoju vjeru i vrijednosti, svoje ideje: ako ih izraze idu u zatvor. Drugdje, posebno u zapadnom svijetu, mnogo je onih koji sami potiskuju svoja etička ili vjerska uvjerenja.”²³ Papa ističe da na taj način ne možemo izići iz krize ili u svakom slučaju ne možemo iz nje izići bolji. Izići ćemo gori.

Iskustvo ljudske krhkosti čini nas prestrašenima pa i dezorijentiranima, a svakodnevne brojke o zaraženima i umrlima dodatno doprinose osjećaju nesigurnosti. Činjenica da je u jako kratkom vremenu narušen saveznički identitet i za *homo eucharisticusa* predstavlja osobito težak trenutak. Potpuni ili djelomični euharistijski *lockdown* pred vjerničku savjest stavlja poziv da se preispita življenje vlastite duhovnosti i poslanje da se pronađu novi pastoralni putevi prema obnovi savezničkog identiteta koji daje sigurnost čovjekova spasenja. Radi se o pravoj misiji nove evangelizacije i kreativnog proročkog djelovanja, pri čemu je Crkva “otvorena za suradnju s civilnim vlastima i zdravstvenim ustanovama. Također je otvorena za prihvaćanje utemeljenih znanstvenih spoznaja, zastupajući načelo komplementarnosti vjere i razuma. (...) Odlučna je da, u mjeri u kojoj je to prihvatljivo i moguće, brani i osigura pravo vjernika na duhovnu pomoć i sakramentalnu okrepu te da poboljša i prilagodi pastoral bolesnih i umirućih”²⁴ Čitajući znakove vremena, pozvani smo u nove mješine uliti novo vino (Mk 2, 22), a u “borbi i brizi za zdravlje duše i tijela dužni smo koristiti raspoloživa naravna i nadnaravna sredstva”.²⁵ Među naravnim sredstvima ističu se sredstva društvenog priopćavanja, a hrvatski su

²³ Franjo, *Supsidijarnost i krepost nade. Kateheza na općoj audijenciji* (23. 09. 2020.), na: https://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200923_udienza-generale.html (30. 05. 2021.).

²⁴ Hrvatska biskupska konferencija, *Vijeće HBK za nauk vjere o vremenu pandemije COVID-19*, na: <https://hbk.hr/vijece-hbk-za-nauk-vjere-o-vremenu-pandemije-covid-19/> (10. 07. 2021.).

²⁵ Biskupi Hrvatske biskupske konferencije, *Pismo biskupa Hrvatske biskupske konferencije svećenicima i vjernicima o slavljenju svetih misa i drugih liturgijskih slavlja u vrijeme epidemije COVID-19* (30. travnja 2020.), na: <https://hbk.hr/pismo-biskupa-hbk-svecenicima-i-vernucima-o-slavljenju-svetih-misa-i-drugih-liturgijskih-slavlja-u-vrijeme-epidemije-covid-19/> (11. 07. 2021.).

biskupi, na krilima *aggiornamenta* i u skladu s dekretom *Inter Mirifica*²⁶, 2006. godine pozvali crkvenu zajednicu na bolje poznavanje i otvorenije prihvaćanje medija (radija, televizije, interneta...).²⁷ Relativno spori proces “boljeg poznavanja” i “prihvaćanja” nakon gotovo 15 godina snažno je ubrzao euharistijski *lockdown*, vrijeme u kojem su vjernici isključivo posredstvom radija, televizije, društvenih mreža (osobito *Facebooka* i *YouTubea*)... mogli pratiti slavlje mise. Opća i lokalna Crkva odgovorila je na svim komunikacijskim razinama: šireći nadu na virtualnom moru, dopirući do najširih slojeva društva i evangelizirajući tzv. digitalni kontinent. Govoreći o *online* evangelizaciji, Valković naglašava da “televizija ne može prenositi misu. Ne može ni gledateljima omogućiti da sudjeluju na način koji to zahtijeva narav mise. Ipak, televizijski prijenosi omogućavaju jedan poseban oblik sudjelovanja, stoga je potrebno promišljati kako će prijenos mise omogućiti što je moguće bolji način intencionalnog sudjelovanja.”²⁸ Upravo to intencionalno sudjelovanje ključ je savezničke euharistijske hominizacije čovjeka.

Premda sredstva društvenog priopćavanja ne omogućavaju djelatno sudjelovanje u euharistiji, da bi se očuvalo zdravlje stanovništva, članovi Hrvatske biskupske konferencije vjernike na svojem području oslobodili su obveze sudjelovanja na nedjeljnoj i blagdanskoj svetoj misi i pozvali ih da tu obvezu zamijene “molitvom, postom, dobrim djelima, čitanjem Božje riječi, molitvenim sudjelovanjem u prijenosu euharistijskoga i drugih slavlja, prenošenih putem radija, televizije i drugih elektroničkih sredstava. Neka se tijekom prijenosa euharistijskoga slavlja posebno združe primanjem duhovne pričesti.”²⁹ Popuštanjem protupandemijskih mjera biskupi su prilagođavali svoje odredbe pa tako biskupi Splitske metropolije potiču one koji “u svojoj savjesti smatraju da ne mogu ili ne trebaju ići na misu” da svetu misu prate na radiju, televiziji ili na internetu, kao i na duhovnu pričest “tako da sebi posvješćuju stvarnu Isusovu prisutnost u euharistijskim prilikama i bude želju za sjedinjenjem s njim”.³⁰ Takve pozive slijedit će i Hrvatski zavod za javno zdravstvo u svojim preporukama za crkve i molitvene prostore, a svakodnevnim prijenosima misnih slavlja Hrvatska radiotelevizija priključila se nastojanjima bisku-

²⁶ Usp. Drugi vatikanski koncil, *Inter mirifica. Dekret o sredstvima društvenog priopćavanja*, (25. 11. 1964.), u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

²⁷ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Crkva i mediji: Pastoralne smjernice*, Glas Koncila, Zagreb, 2006., 6.

²⁸ Jerko Valković, *Crkva i svijet medija. Mogućnost susreta i različitost perspektiva*, Glas Koncila, Zagreb, 2013., 169.

²⁹ Hrvatska biskupska konferencija, *Odredbe biskupa HBK u vezi sa sprječavanjem širenja bolesti COVID-19*.

³⁰ Biskupi Splitske metropolije, *Odredbe u vezi s opasnošću od zaraze koronavirusom* (13. 03. 2020.), na: https://dubrovačka-biskupija.hr/portal/index.php?option=com_k2&view=item&id=7508:odredbe-splitske-metropolije-u-svezi-s-opasno%C5%A1%C4%87u-od-zaraze-koronavirusom-sars-cov-2-1-bolesti-koju-uzrokuje-covid-19&Itemid=466 (20. 06. 2021.).

pija, redovničkih zajednica i mnogobrojnih župa da katoličkoj većini među stanovništvom Hrvatske, a osobito starijima i bolesnima, ponudi “novo normalno” sakramentalne stvarnosti u vremenu obvezne fizičke distance i ograničenog kretanja.

3.1. Euharistijska hominizacija u doba patnje

Pandemija koronavirusa prisilila je Crkvu i čovječanstvo otkriti “novo normalno” sakramentalne stvarnosti. Koliko god se takva promjena današnjeg vremena uzrokovana epidemiološkim odredbama i ograničenjima činila iznenađujućom, ona je zapravo prilika za povratak “novom” koje se dogodilo u osobi Isusa Krista. Njegova “novina” predočena je u Govoru na gori te osobito u svećanim i istovremeno paradoksalnim blaženstvima (Mt, 5, 3-10). U njima se donosi potpuni preokret vrijednosti, a svi poraženi i nesretnici proglašavaju se dionicima Božje radosti. Riječ je o stvarnosti ljudske patnje, koja je uvijek prijetnja hominizaciji, a koja je zapravo za Crkvu kairos u naviještanju kraljevstva Božjega. U skladu s tim papa Ivan Pavao II. istaknuo je svom apostolskom pismu *Salvifici doloris*: “Može se reći da čovjek na poseban način postaje put Crkve kad mu patnja uđe u život. To se događa - kao što je poznato - u različitim životnim trenucima. Događa se na različite načine, poprima različite dimenzije; međutim, u jednom ili drugom obliku patnja se čini i gotovo je neodvojiva od čovjekova zemaljskog postojanja”.³¹ Pandemija COVID-19 zasigurno pripada ljudskoj patnji te je shodno tome možemo promatrati kao stvarnost koju Bog izabire za prostor susreta s čovjekom. Pritom kroz iskustvo patnje Bog se otkriva kao jedina instanca u koju se čovjek može pouzdati i koja može pružiti smisao ljudskom postojanju. Upravo zato i papa Benedikt XVI. u Poruci za XVI. svjetski dan bolesnika upućuje na euharistiju kao središnje slavlje ljudskog spasenja: “Stoga postaje jasno da pastoral zdravlja upravo iz Euharistije mora zahvatiti duhovnu snagu potrebnu da bi se učinkovito moglo pomoći čovjeku i da bi mu se moglo pomoći da shvati spasenjsku vrijednost svoje patnje.”³²

Već smo ustvrdili da je slavlje euharistije egzistencijalno pritijelovljenje *homo eucharistica* istini Kristova bića te da je uvjet njegove savezničke hominizacije. Ipak, nasuprot bliskom crkvenom zajedništvu³³ koje izgra-

³¹ Ivan Pavao II. *Salvifici doloris – Spasonosno trpljenje. Apostolsko pismo o kršćanskom smislu ljudske patnje.* (11. 02. 1984.), Zagreb, ³2003., br. 3. U bilješkama je navedeno: Usp. Ivan Pavao II. *Redemptor hominis*, 14, 18, 21-22.

³² Benedikt XVI., *Poruka za XVI. svjetski dan bolesnika*, (11. 01. 2008.), br. 4, na: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20080111_world-day-of-the-sick-2008.html (22. 11. 2020.).

³³ Zajedništvo s Bogom i ljudi međusobno pripada samoj biti Crkve. Sam pojam »Crkva« dolazi od grčke riječi »kyriake«, a označava ono što pripada Gospodinu. Na njega se nadovezuje pojam »eklesija« koji znači sveti narod, odnosno svećani skup. U skladu s tim Crkva označava svetu zajednicu ljudi okupljenu oko Gospodina, koja vjerom čini da Kristova eshatološka objava bude stvarnost i istina vidljiva i prisutna u ovom svijetu.

đuje euharistija i Kristovoj riječi: "Gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima" (Mt 18, 20) zdrav razum danas nalaže fizičku udaljenost i izoliranost. No, ne smije se zaboraviti da izoliranost i odbačenost stoje u korijenu same euharistije. Riječ je, dakako, o Kristovoj odbačenosti. Pogubljenje na križu znak je najveće moguće osamljenosti i izoliranosti i od ljudi i od samoga Boga, koji se ogledaju u vapaju: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?" (Mt 27, 46). Takva izoliranost prepoznatljiva je i u lomljenju kruha, neposredno prije muke, jednako kao i u blagovanju s učenicima nakon Uskrsa, kada "prepoznati ga bijaše uskraćeno njihovim očima" (Lk 24, 16). Tek snagom Pedesetnice takva iskonska Kristova izoliranost pretvara se u novo zajedništvo i integraciju svakog čovjeka u sakramentalnom slavlju euharistije, koja postaje stup hominizacije i ostvarenja ljudskoga identiteta.

Innsbruški teolog Josef Niewiadomski u tom smislu traži rješenje u analogiji sa situacijom učenika koji sjede zaključani u Gornjoj sobi. Upravo situacija izoliranosti zahtijeva nove modele crkvene sakramentalne prisutnosti među "socijalno distanciranim" vjernicima. Uskrsli se Gospodin pojavljuje upravo u malim skupinama koje su zaključane i ustrajne u molitvi, no to je samo jedna dimenzija sakramentalnosti. Druga, međutim, zahtijeva stvarno blagovanje euharistijskog kruha. Stoga rješenje treba tražiti u onome što Crkva poznaje, a riječ je o pohodu i pričesti bolesnika.³⁴ Situacija s pandemijom COVID-19 je upravo takva. U skladu s epidemiološkim mjerama nema zapreke da se organizira nošenje pričesti vjernicima, koji su slavlj euharistije doživjeli u elektroničkoj prisutnosti.

Praksa da se pričest nosi bolesnicima prisutna je u Crkvi već od prvih kršćanskih stoljeća. Sv. Justin u svojoj *I. apologiji* donosi opis slavlja euharistije već u drugom stoljeću te zaključuje: "Kad je onaj koji predstoji dovršio zahvalu i kad je čitav puk aklamirao, oni koje zovemo đakonima daju svima prisutnima da budu dionici primajući, kruh, vino i vodu nad kojima se vršila zahvala i nose odsutnima."³⁵ Već u II. i III. stoljeću nastaje običaj da vjernici euharistiju nose svojim kućama i čuvaju je, bilo za pričest umirućima i svima onima koji opravdano nisu mogli sudjelovati na misi, bilo za pričest svih u ostale dane u tjednu kad se nije slavila misa.³⁶

tu. Crkva je dakle, u skladu s njezinom biti, božansko-ljudska stvarnost i kao takva sakramentalni znak djelatne prisutnosti Božje u svijetu. Ove dvije stvarnosti u Crkvi su u skladu s njezinom biti nepomišane i neodijeljene. Usp. Karl Rahner – Herbert Vorgrimler, *Kleines theologisches Wörterbuch*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, ³1963., 198-200.

³⁴ Usp. Josef Niewiadomski, *Eucharistie in Zeiten von "physischer" Distanziertheit: "Coronakrise" und die Frage nach Sakramentalität der Kirche*, na: <https://www.uibk.ac.at/theol/leseraum/texte/1295.html> (23. 11. 2020.)

³⁵ Navedeno prema: Vladimir Zagorac, *Kristova otajstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., 79.

³⁶ Usp. Marin Škarica, *Štovanje euharistije izvan mise od prvih stoljeća do uključivo Drugoga vatikanskoga sabora*, *Crkva u svijetu*, 36 (2001.) 3, 307-330, ovdje 310.

Tridentski sabor u *Dekret o sakramentu euharistije* od 11. listopada 1551. također govori pričesti bolesnika. U poglavlju *O čuvanju sakramenta svete euharistije i o nošenju bolesnicima* kaže: "Običaj čuvanja svete euharistije u svetištu je tako star, da je on bio priznat i u vrijeme Nicejskoga sabora. Nadalje, nalazi se da je nošenje bolesnicima iste svete euharistije, koja se u tu svrhu brižljivo čuvala u crkvama, osim što je to povezano s najvišom pravednošću i razumnošću, zapovjedbena i na mnogim saborima i ono se obdržavalo prema najstarijem običaju Katoličke Crkve. Zbog toga je ovaj sveti sabor odredio da se zadrži taj vrlo spasonosan i potreban običaj."³⁷ Takvu praksu spominje i enciklika Pija XII. *Mediator Dei* (1947.) posvećena liturgiji. Opširno govoreći o euharistijskoj žrtvi, pričesti i štovanju euharistije izvan mise, enciklika potiče vjernike na svagdanju pričest zavičajući Boga te da se ista okrepa nosi bolesnicima kako bi postigli milost i nebesku utjehu.³⁸ Na istom tragu su i definicije Drugoga vatikanskoga sabora, čiji su zaključci bjelodani u prethodnim napomenama *Rimskoga obrednika* i *Reda bolesničkoga pomazanja i skrbi za bolesne*. Naglašava se da je primanje pričesti u slučaju bolesti poseban znak dioništva u otajstvu koje se slavi u milosnoj žrtvi, to jest u otajstvu Gospodinove smrti i njegova prijelaza k Ocu. Stoga i zapovijeda: "Svi su, naime, vjernici u smrtnoj opasnosti, ma koji uzrok bio, po zapovijedi dužni primiti pričest; a pastiri moraju bdjeti da se podjeljivanje ovog sakramenta ne odgađa, već da se vjernici njime okrijepe dok su još sasvim prisebni".³⁹ Konačno, na samom početku pandemije COVID-19 papa Franjo je, svjestan važnosti Kristove savezničke nazočnosti u Božjoj riječi i svetim prilikama, u homiliji u Domu sv. Marte pozvao svećenike da iziđu k bolesnicima, noseći snagu Božje riječi i euharistiju.⁴⁰

Pritom bi svakako trebalo poraditi na modelima i načinima donošenja pričesti do obitelji. Jedan od modela mogao bi se poslužiti posebnom aplikacijom koju bi dala izraditi župna zajednica za tzv. pametne telefone. Preko nje bi ne samo bio omogućen elektronički prijenos euharistijskog slavlja nego i međusobna komunikacija predvoditelja i vjernika slavitelja. Osim toga, preko aplikacije bi se moglo prijaviti s imenima i adresom za blagovanje pričesti, koja bi se unaprijed pripremila u za to predviđene dostojanstvene posudice. Na isti način korisnici bi mogli prijaviti i svoje starije, bolesne ili nemoćne susjede, vršeći tako kršćansku zapovijed skr-

³⁷ DH 1645.

³⁸ Usp. Pio XII., *Mediator Dei. Enciklika o svetoj liturgiji*, (20. 11. 1947.), br. 133-135, na: http://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_20111947_mediator-dei.html (21. 11. 2020.).

³⁹ Rimski obrednik, *Red bolesničkoga pomazanja i skrbi za bolesne. Opća uredba*, br. 27, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 21.

⁴⁰ Papa Franjo, *Die Priester mit dem Wort Gottes und der Eucharistie inmitten der Kranken. Predigt im Frühmesse im vatikanischen Gästehaus «Domus sanctae Marthae»*, (10. 03. 2020.), na: http://www.vatican.va/content/francesco/de/cotidie/2020/documents/papa-francesco-cotidie_20200310_sacerdoti-testimoni.html (23. 11. 2020.).

bi za bolesnike. Budući da svaka sv. misa uključuje i skrb za potrebite, kao i za vlastitu zajednicu, preko aplikacije bi se mogli darovati i vlastiti prilozi, koji predstavljaju žrtvu i odricanja samih vjernika. Ipak, da bi se ovakav *communio* ostvario i da bi se u euharistijsko blagovanje uključilo sve one koji u njemu sudjeluju na daljinu, nužno je povesti računa o oživljavanju službi koje su od pomoći svećenicima, a tu u prvom redu mislimo na đakone, akolite i izvanredne djelitelje pričesti, koji bi nosili sv. pričest do kućnog praga. U ovakvoj brizi za sve vjernike koje pandemija sprječava sudjelovati na euharistijskom slavlju u crkvama stvarno bi se objedinila liturgija i diakonija, što pripada samoj biti crkvenog poslanja. Samo unošnje euharistije u domove bila bi zadaća glave obitelji, kao kućnog svećenika. Tako bi euharistija ne samo doprinijela osobnoj hominizaciji svakog člana obitelji nego njegovom smještaju u obiteljsku zajednicu koja je kućna Crkva. Obitelj kao "mala Crkva" predstavljala bi u konkretnom vremenu posadašnjenje i ostvarenje otajstva "velike Crkve". Na ovu istinu upozoravao je Ivan Pavao II. više puta tijekom svog pontifikata.⁴¹ Kao što u su općem djelu evangelizacije i izgradnji kraljevstva Božjega u povijesti Crkva i obitelj upućene jedna na drugu, ovako slavljena euharistija i podjela pričesti socijalno distanciranima može još više poduprijeti njihovu nutarnju, sakramentalnu i duhovnu povezanost i međusobnu pripadnost, kao i ostvariti čovjekovu euharistijsku hominizaciju.

ZAKLJUČAK

Fizičko udaljavanje ljudi od slavlja euharistije u vremenu pandemije COVID-19 stavlja na kušnju bit sakramentalne stvarnosti i samim tim savezničku hominizaciju koju ostvaruje. Fokusiranje na medijsku komunikaciju, koliko god bilo razumljivo, nosi sa sobom i manjkavost zajedništva. Općenito se pokazalo kako porast telekomunikacijskih sredstava, koliko god omogućuje ostvarivanje kontakta i blizinu usprkos fizičkoj udaljenosti, recipročno smanjuje odnos i savezništvo. Virtualna su prijateljstva potpuno suprotna istinskoj bit savezništva, stoga se jedan od četiri ključna atributa Crkve – njezina univerzalnost, ne može poistovjetiti s pojmom "electronica quasi catholica"⁴², ali u vremenu patnje s njom itekako ima veze. Elektronski prenošena euharistija ipak može pružiti osjećaj neposredne prisutnosti te ona ostaje znak euharistije koja se slavi na oltaru i prilika hominizacije. Tome svakako treba pridodati nove modele pritelovljenja riječi i euharistije, oživljavajući praksu nošenja pričesti

⁴¹ Usp. Ivan Pavao II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. 11. 1981.), Zagreb, 1981., br. 48-49.

⁴² Usp. Josef Niewiadomski, "Global village und Weltkirche", *ThPQ* 148 (2000.) 1; 25-32, ovdje 28-31; Isti, *Globale Moderne und ihre trügerische Wahrheit*, u: Christoph Böttigheimer (ur.), *Globalität und Katholizität. Weltkirchlichkeit unter den Bedingungen des 21. Jahrhunderts*, Herder, Feriburg – Basel – Wien, 2016., 89.

bolesnicima, koju Crkva poznaje od svojih početaka. Ona bi uz aplikacijsku potporu, osim euharistijske hominizacije ostvarila višestruku korist: pretvorila pasivne sudionike euharistijskih slavlja u osviještene i aktivne, oživjela crkvenu diakoniju i koinoniju, podsvijestila zanemaren red trajnih đakona, akolita i izvanrednih djelatelja pričesti u Crkvi, te učvrstila rasklimane obiteljske veze i gotovo iščezlu ulogu oca u obitelji. Time se još jednom pokazuje kako je euharistija izvor i vrhunac istinskoga ljudskoga života i života Crkve.

HOMO EUCHARISTICUS WITHOUT EUCHARIST Eucharistic hominization during the COVID-19 pandemic

Abstract

The paper deals with the hominization of human which is the key to his humanity and which is based on his allied identity. Throughout the history of salvation, God has repeatedly offered covenants to people, bringing them back to the primeval Covenant made at the time of creation. Nevertheless, it is only the Covenant made in the Blood of Christ that opens the possibility of the complete primeval and eschatological hominization which takes place in the human heart and is permanently present and alive in the celebration of the Eucharist. Hence, human is rightly referred to as *homo eucharisticus*. Since in the COVID-19 pandemic period required physical distance and isolation and suspended participation in the Eucharistic celebration became an obstacle to human hominization. It is therefore necessary to reconsider new models of Eucharistic hominization. Since the Church has known the practice of bringing communion to the sick from the time of first centuries, it is necessary to apply it better in new circumstances, in order for an individual to be and remain what he is - *homo eucharisticus*. With the use of technical aids, the practice requires reviving the order of permanent deacons, acolytes, and extraordinary minister of Holy Communion, church diakonia and koinonia, and strengthening loose family ties and the role of the father as head of the family.

Keywords: man, covenant, hominization, identity, Eucharist, COVID-19